

ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΠΥΘΑΓΟΡΕΙΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ *

Ἡ Πυθαγόρειος Φιλοσοφική Ἑταιρεία εἶναι συνολικὴ προσπάθεια τῶν φιλοσοφίας γευσασμένων ἐπιστημόνων, πρὸς καλλιέργειαν καὶ διάδοσιν τοῦ Πυθαγορισμοῦ, τῆς Πυθαγορείου δηλ. φιλοσοφίας, ἐν Ἑλλάδι, δι' ἧς παρέχεται τρόπος εὐτυχοῦς διαβιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀντάξιος τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ.

Ἀφοῦ δὲ καὶ εἰς ἀπομεμακρυσμένας γωνίας τῆς γῆς, ὡς λ.χ. εἰς τὴν Αὐστραλίαν, Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὰ νότια τῆς Βραζιλίας, ὑπάρχουσιν ἀπὸ ἐτῶν ὄχι μόνον Ἑταιρεῖαι Πυθαγόρειοι, ἀλλὰ καὶ μεγάλα Νεοπυθαγόρεια Ἰδρύματα, καθῆκον πάντων τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων, ἰδιαιτέρως δὲ τῶν Καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφίας, ἦτο καὶ εἶναι ἡ ἴδρυσις εἰς τὴν Μητέρα πάσης ἐπιστήμης Ἑταιρείας πρὸς σπουδὴν εὐρέως καὶ ἱστορικῶς καὶ συστηματικῶς τῆς ἐπιστήμης τῶν ἐπιστημῶν, τῆς φιλοσοφίας, καὶ δὴ καὶ τῆς Πυθαγορείου, ἧς τὸ σωτήριο ἐναυσμα εἶναι τὸ ὑπέριστατον δῶρημα εἰς τὸν ἄνθρωπον. Ἄν δὲ τοῦτο ἐπεβάλλετο εἰς πάσας τὰς ἐποχάς, ἐπιβάλλεται μάλιστα εἰς τὰς σημερινὰς ἡμέρας, καθ' ὅς ὁ ἄνθρωπος, ἀπολέσας σχεδὸν πάντα χαλινόν, βαίνει κατὰ κρημνῶν καὶ ἔχει ἀνάγκην ἐπανορθώσεως τοῦ θνητοῦ αὐτοῦ βίου, ἣν ἡ φιλοσοφία καὶ δὴ καὶ ἡ Πυθαγόρειος δύναται νὰ πορίσῃ.

Ἄλλὰ διατί ἔχει ἀνάγκην τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας ἡ ἀνθρωπότης σήμερον;

Διότι ὑπεύθυνος διὰ τὸν χωρισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος σήμερον εἰς δύο ἀντιμαχόμενα στρατόπεδα εἶναι ἡ φιλοσοφία ἡ ἀπὸ τοῦ Ἐπικούρου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἀκολουθησάντων, ἧτις, ἀπαρνηθεῖσα τὰ σωστικὰ καὶ αἰώνια κηρύγματα τοῦ Πυθαγόρου, ἤγαγεν εἰς τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ ἔξωσιν τῆς ἀρετῆς

* Εἰσήγησις εἰς τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς Πυθαγορείου Φιλοσοφικῆς Ἑταιρείας, τῇ 29ῃ Νοεμβρίου 1963, ἐν τῇ Φιλοσοφικῇ Σχολῇ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Τὸ χειρόγραφον τῆς μελέτης εἶχε παραδοθῆ εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς « Ἐπετηρίδος » ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ συγγραφέως.

ἀπὸ τῶν σχολείων καὶ εἰς τὸ κατακύλισμα σήμερον τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν, ἐμφαινόμενον καὶ ἐξ ἄλλων μαρτυριῶν καὶ ἐκ τῆς ἀνξήσεως τοῦ ἐγκλήματος, ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς, μεταξὺ τῆς νεότητος, ὅσον καὶ τῆς ὠρίμου ἡλικίας.

Ἐχει λοιπὸν ἡ ἀνθρωπότης, μάλιστα δ' ἡ Ἑλλάς, ἡ ἀξιούσα, λόγῳ τῆς ἱστορίας, τῆς θέσεώς της καὶ τῆς ἀποστολῆς της, τὴν πρωτοπορείαν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς ἐνουμένης σήμερον ἀνθρωπότητος, ἀνάγκην ἡγέτου, ὁδηγοῦ, ἀναβιοῦντος ὑποδείγματα ἐπανορθωτικὰ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ μεθόδους καρποφόρους ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς.

Τοιοῦτος μέγας ὁδηγὸς ἀνὴρ ὑπῆρξεν ὁ Πυθαγόρας, ὅστις, ἐμφανισθεὶς εἰς ἐποχὴν ἠθικῆς καταπτώσεως τῆς τότε κοινωνίας, δι' ἐκπαιδευτικῶν συστημάτων τὰς ἀρετὰς ἀσκοῦντος, ἀνύψωσε τὸν Κρότιωνα καὶ τὰς πέριξ πόλεις εἰς ὕψος ἄρρητον καὶ παρέσχεν ὑποδείγματα εὐτυχοῦς βίου ἀτόμων καὶ λαῶν, ἀποδειχθεὶς αἰώνιος διδάσκαλος τῆς ἀνθρωπότητος. Τὸν Πυθαγόραν τοῦτον, κατὰ τὸν Ἰάμβλιχον, οἱ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἀνθρώπου « ἕνα τῶν Ὀλυμπίων θεῶν ἐφήμιζον, εἰς ὠφέλειαν καὶ ἐπανόρθωσιν τοῦ θνητοῦ βίου, λέγοντες, ἐν ἀνθρωπίνῃ φωνῇ φανῆναι τοῖς τότε, ἵνα τὸ τῆς εὐδαιμονίας τε καὶ σωτηρίας σωτήριον ἔναυσμα χαρίσῃται τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, οὗ μείζον ἀγαθὸν οὔτε ἦλθεν, οὔτε ἦξει ποτέ, δωρηθὲν ἐκ θεῶν ».

Καὶ διατί τὸ ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου τοῦτο θεῖον ἔναυσμα, ἡ Πυθαγορείος τ.ἔ. φιλοσοφία, θεωρεῖται ἀνωτέρα πάσης ἄλλης φιλοσοφίας;

Διότι, ἂν συγκρίνωμεν τὰ μέχρι σήμερον 60 περίπου φιλοσοφικὰ συστήματα, ἀπὸ τοῦ « βιβλίου τῶν νεκρῶν » τῆς Αἰγύπτου (3500 π.Χ.) μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, θὰ ἴδωμεν ὅτι ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἐπιβάλλεται ἡ ἐπιστροφή τῆς σημερινῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν Πυθαγορείον φιλοσοφίαν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν μέθοδον, πρὸς δημιουργίαν τοῦ νέου ἐνιαίου καὶ ἀξίου τοῦ ἀνθρώπου πολιτισμοῦ. Τοῦτο δέ, ἐπειδὴ τὰ φιλοσοφικὰ ταῦτα συστήματα, ἀντιβαλλόμενα πρὸς τὸν Πυθαγορισμὸν, ὑστεροῦν, δὲν εἶναι πλήρη καὶ εἶναι ἀνεπαρκῆ διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, νὰ παράσχωσι δηλ. πρακτικὸν τρόπον εὐτυχοῦς ζωῆς καὶ νὰ δημιουργήσωσι πολιτισμὸν.

Καὶ τοῦτο διότι, ἂν θελήσωμεν συνοπτικῶς νὰ ἐξετάσωμεν καὶ νὰ συγκρίνωμεν τὰ 60 αὐτὰ συστήματα καὶ τοὺς εἰς ταῦτα στιχοῦντας φιλοσόφους, θὰ ἴδωμεν ὅτι διαφόρως οὗτοι τὸ ἔργον τῆς φιλοσοφίας ἀντιλαμβάνονται καὶ διαφόρως ἐκδοχὰς περὶ αὐτοῦ ἔχουσιν. Οὕτω:

1. Πολλοὶ τῶν φιλοσόφων τὴν φιλοσοφίαν ὀρίζουσιν ὡς « φιλοσοφεῖν », δηλ. ἀνήσυχον ζήτησιν τῆς ἀληθείας. Καὶ ὄντως, ἂν ἀναλογισθῶμεν τί κάμνει ὁ φιλόσοφος, θὰ ἴδωμεν ὅτι οὗτος φύσει ἐπιθυμεῖ καὶ ζητεῖ νὰ εὑρῇ τὰς αἰτίας τῶν πραγμάτων καὶ φαινομένων τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, πῶς ταῦτα συμβαίνουν καὶ διατί, ἐρμηνεύων αὐτά, ἀναλύων λογικῶς καὶ κρίνων τὰς ἀντιλήψεις καὶ γνώσεις του. Τὴν τοιαύτην ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν

ἐξέτασιν γνωμῶν καὶ γνώσεων, βλέπομεν σχεδὸν εἰς πᾶν φιλοσοφικὸν περιοδικὸν τῶν ἡμερῶν μας.

Ἄλλ' εἶναι ἀράγε αὐτὸς ὁ ὁρισμὸς καὶ τὸ ἔργον τῆς φιλοσοφίας ;

Ἐν πρώτοις θὰ ἠδύνατό τις νὰ παρατηρήσῃ, ὅτι ἀνήσυχος ἔρευνα καὶ κριτικὴ χαρακτηρίζει ὄχι μόνον τὴν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐπιστήμην. Ἐπειτα δὲ ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας, ἀδιαφόρως ἂν μεταχειρίζεται τις τὰς αὐτὰς λογικὰς μεθόδους εἰς τὴν εὕρεσίν της, εἶναι ὑποκειμενικὴ καὶ διαφέρει ἀπὸ φιλοσόφου εἰς φιλόσοφον.

2. Ἡ ἐκ παραδόσεως περὶ φιλοσοφίας ἀντίληψις : ἡ φιλοσοφία δηλ. εἶναι μεταφυσικὴ ἢ ὄντολογία, ἐφ' ὅσον τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς, τὸ πρόβλημα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, τὸ πρόβλημα τοῦ πνεύματος ἢ τῆς ψυχῆς καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ ὄντος ἢ τοῦ Θεοῦ, εἶναι τὰ τρία μεγάλα προβλήματα τῆς μεταφυσικῆς, ἡ ὁποία ἐξετάζει ταῦτα ἀνυψουμένη πέραν τοῦ διὰ τῶν αἰσθήσεων ἀντιληπτοῦ κόσμου, καταλήγουσα εἰς γενικεύσεις, αἵτινες ἐρμηνεύουν τὸ ὅλον, τὸ Σύμπαν καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ζωὴν, ὅπως αὕτη φανερώνεται εἰς τὴν συνείδησίν μας ἀμέσως καὶ αὐθορμήτως. Τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιχειρεῖ ἡ φιλοσοφία δι' ἐνοράσεως ἢ διαισθήσεως, δι' ἧς εἶναι δυνατὸν νὰ ἀνυψωθῇ τις πέραν τοῦ κόσμου τῆς ἐμπειρίας καὶ νὰ καταλήξῃ εἰς ἀνωτέρας γενικεύσεις, νὰ διεισδύσῃ εἰς τὴν οὐσίαν τῶν πραγμάτων, εἰς τὸ ἀπόλυτον, τὸ ὑπερφυσικόν, τὴν μεταφυσικὴν ἀλήθειαν, εἰς τὸ « ὄντως ὄν ».

Εἰς ταῦτα ὅμως προβάλλεται, πλὴν ἄλλων, ἡ ἀντίρροσις :

Ἐφ' ὅσον καὶ ἄλλαι ἐπιστῆμαι φιλοσοφοῦν, διότι καὶ εἰς αὐτὰς παρουσιάζονται ἰδέαι περιεκτικαί, ἐξερχόμεναι τῶν ὁρίων τοῦ ἰδικοῦ των πεδίου, (διὸ καὶ ἔχομεν καὶ φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας, φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου κ.λ.), διατί, ἐρωτᾶται, νὰ μὴν ὀνομάζωνται καὶ αἱ ἐπιστῆμαι φιλοσοφίαι ;

Ἐπειτα, ὁ περιορισμὸς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὰ ὡς ἄνω τρία μεγάλα προβλήματα, ἀποκλείει τὰ προβλήματα τῆς ἠθικῆς, τῆς Αἰσθητικῆς, τὰ ἐπιστημολογικὰ (τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως, τῆς πηγῆς αὐτῆς καὶ ἄλλα συναφῆ προβλήματα).

3. Ὅθεν ἄλλοι τὴν φιλοσοφίαν θεωροῦσι καθαρὰν ματαιοπονίαν, ὡς ὁ Comte π.χ. καὶ ὁ παῖδός αὐτοῦ Coblots, ὅστις καὶ καταλήγει εἰς τὴν ἀρνησιν πάσης φιλοσοφίας.

Εἰς τοῦτο ὁ Coblots ἄγεται ἐκ τῆς σκέψεως ὅτι, ἐφ' ὅσον αἱ ἐπιστῆμαι πᾶσαι ἐκ τῆς φιλοσοφίας προῆλθον, ὅ,τι ἀπομένει εἰς τὴν φιλοσοφίαν, εἶναι ὑπόλειμμα, εἶναι μέρος τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως, τὸ ὁποῖον δὲν κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἐπιστημονικὸν ἔνδυμα. Διὰ τοῦτο πιστεύει ὁ Coblots, ὅτι μίαν ἡμέραν ἡ φιλοσοφία, διὰ τῆς ἰδίας της προόδου, θὰ καταλήξῃ εἰς τὴν ἐπιστήμην.

4. Ἄλλ' εἶναι, λέγουσιν ἄλλοι φιλόσοφοι, ἐπαρκῆς ἡ ἐπιστήμη εἰς ἐκτίμησιν τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ ἠθικοῦ καὶ τοῦ ὡραίου, τῶν αἰώνιων αὐτῶν ἀξιών, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν μόναι των καὶ ἴστανται εἰς τὴν συνείδησίν μας, ὄχι ὅπως

παρουσιάζονται εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ὡς πρότυπα, κριτήρια καὶ κανόνες ρυθμίζοντες πᾶσαν ἐπὶ μέρους ἀξίαν :

Διὰ τοῦτο ἄλλοι φιλόσοφοι ἐκδέχονται τὴν φιλοσοφίαν, ὡς ἔχουσιν ἔργον τὴν ἐκτίμησιν καὶ μελέτην τῶν ἀξιῶν, οὐχὶ ὅπως αὐταὶ παρουσιάζονται εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλ' ὡς δεοντολογικὰ πρότυπα καὶ κριτήρια καὶ κανόνας.

5. Ἄλλοι πάλιν τὴν φιλοσοφίαν ὀρίζουσιν ὡς ἐνέργειαν « λόγοις καὶ διαλογισμοῖς τὸν εὐδαίμονα βίον περιποιούσαν ».

Ἄλλ' ἢ ἀντίληψις αὕτη (τοῦ Ἐπικούρου) περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ρύθμισιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ πρωταρχικὴν σημασίαν δίδει εἰς τὴν βιοθεωρίαν, ἐγκαταλείπει δὲ τὴν κοσμοθεωρίαν καὶ εἶναι μονομερῆς, καίτοι ὑπῆρξαν μεγάλων φιλοσόφων βιοφιλοσοφίαι ἀνευ κοσμοθεωρίας, ὡς ἡ τῶν Σοφιστῶν, τοῦ Σωκράτους, τοῦ Τολστόη κ.ἄ.

6. Διὰ τὴν μονομέρειαν ταύτην, ἄλλοι φιλόσοφοι ἄλλως τὴν φιλοσοφίαν ἀντιλαμβάνονται καὶ δὴ καί : ὡς καθολικὴν, γενικωτάτην ἐπιστήμην.

Καίτοι δηλ. αὕτη ἀπεστερήθη τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, εἶναι πάλιν καθολικὴ, ἔργον ἔχουσα νὰ δημιουργῇ ἐνιαίαν περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ βίου θεωρίαν, ὑπάγουσα ὑπὸ μίαν εἰκόνα, ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς. Καὶ τὴν δημιουργίαν τῆς ταύτης ἐπιχειρεῖ ἡ φιλοσοφία, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰ πορίσματα ὅλων τῶν ἐπιστημῶν, ἔχουσα οὕτω καθολικὸν κῦρος.

Ἡ φιλοσοφία, κατὰ ταῦτα, συμπληροῦται διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ συμπλήρωσις αὕτη εἶναι σήμερον περισσότερον ἐπιτακτικὴ, διότι ἡ ἐπιστήμη ὑποχωρεῖ βαθμηδὸν εἰς τὴν θέσιν τῶν συμβόλων καὶ τῶν μαθηματικῶν ἐξισώσεων καὶ ἀδιαφορεῖ περὶ τοῦ τί ὑπάρχει ὀπισθεν τῶν συμβόλων.

Ἄλλ' ἀκριβῶς, εἰς αὐτὸ τὸ « τί κεῖται ὀπισθεν τῶν φαινομένων », εὐρίσκειται τὸ κύριον ἔδαφος τῆς φιλοσοφίας.

7. Ἄς ἴδωμεν, τώρα, πῶς ἀντιλαμβάνεται ὁ Πυθαγόρας τὴν φιλοσοφίαν, ποῖος ὁ σκοπὸς αὐτῆς, ποῖαι αἱ βασικαὶ τῆς ἔννοιαι, τίς ἡ μέθοδος τοῦ πρὸς μελέτην αὐτῆς καὶ ὡς ἐκ τούτων, τίς ἡ ἀξία τοῦ Πυθαγόρου.

Φιλοσοφία, κατὰ τὸν Πυθαγόραν, εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῆς σοφίας, ἡ ἐρευνῶσα τ.ἔ. τὸ νόημα καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθειαν, τὰ ὄντως δηλ. ὄντα, τὰ ἀληθῆ, τὰ πραγματικά, τὰ αἰώνια, τὸν πνευματικὸν κόσμον, κατὰ δεύτερον δὲ λόγον τὰ φυσικὰ ἀντικείμενα, ἔργα καὶ τὸν φαινομενικὸν κόσμον, τὸν ὑλικόν, περὶ τοῦ ὁποίου ἀσχολεῖται ἡ ἐπιστήμη.

Ἀσχολεῖται δ' ἡ φιλοσοφία μὲ τὴν ἔρευναν τοῦ διατί μᾶλλον καὶ οὐχὶ μὲ τὸ τί καὶ πῶς. Ἀνίκανος δὲ νὰ παραμείνη εἰς τὰ ἐπὶ μέρους, ἀσχολεῖται μὲ τὰς γενικότητας, πάντοτε ἀγωνιζομένη νὰ συλλαμβάνῃ τὴν ὁλότητα τῶν πραγμάτων, ἀνθρωπίνων καὶ θείων.

Συνίσταται δηλ. ἡ Πυθαγόρειος φιλοσοφία εἰς τὴν γνῶσιν τῶν αὐτῶν καὶ αἰώνιων πραγμάτων, ἐνῶ ἡ ἐπιστήμη μὲ τὴν γνῶσιν τῶν ὑλικῶν καὶ προσωρινῶν πραγμάτων. *Αφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἡ γνῶσις τῶν ἐπιμέρους, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία εἶναι ἡ ἐπιστήμη τῶν γενικοτήτων.

Κατὰ ταῦτα, τὰ ἰδανικὰ τῆς Πυθαγορείου φιλοσοφίας εἶναι ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς ἐκ τούτου δὲ οἱ πρῶτοι Πατέρες τῆς *Εκκλησίας (*Ιουστίνος, Κλήμης ὁ *Αλεξανδρεὺς, Εὐσέβιος, Ἀύγουστίνος) τὸν Πυθαγόραν, ὡς καὶ τὸν Σωκράτη καὶ τὸν Πλάτωνα, ἐχαρακτήριζον ὡς χριστιανούς πρὸ Χριστοῦ καὶ βραδύτερον μεταξὺ τῶν ἁγίων τούτους ἐζωγράφιζον¹.

Διὰ τοῦτο δὲ καὶ σήμερον, ἡ τε ἐπιστήμη σχεδὸν πᾶσα καὶ ἡ φιλοσοφία πρὸς τὸν Πυθαγόραν, 2500 ἔτη ὀπίσω, ἐπανέρχονται καὶ αὐτοῦ τὰ κηρύγματα ἀσπάζονται καὶ ἀναδιδάσκουσι.

Καὶ τίνες αἱ βασικαὶ ἔννοιαι τοῦ Πυθαγορισμοῦ;

*Ἡ Πυθαγόρειος φιλοσοφία βασίζεται ἐπὶ τῆς γνώσεως μᾶλλον ἢ τῆς πίστεως. *Αν τις γνωρίζῃ τὰς κατ' οὐσίαν ἀξίας τῆς ζωῆς καὶ τὸ διατί, στέκεται ἐπὶ στερεοῦ ἐδάφους καὶ κατανοεῖ, διατί μία ὁδὸς εἶναι ἀρίστη καὶ ἀκολουθητέα καὶ ἐνεργεῖ μετὰ μεγαλυτέρας βεβαιότητος. *Ἐνῶ ἄλλοι, ἄλλα κηρύττουσι καὶ ἄλλα πράττουσιν.

*Ἡ Πυθαγόρειος φιλοσοφία ἀρχεται καὶ λήγει καὶ στηρίζεται ἐπὶ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Μεγάλου Δημιουργοῦ τοῦ κόσμου, οὗτινος οἱ Νόμοι εἶναι ἐπισημονικοὶ καὶ διέπουν τὸ Σύμπαν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ φαινόμενα.

Νόμοι δὲ διέπουν τὸ Σύμπαν, ὧν κύριος εἷς, ὁ Θεὸς Παγκόσμιος Νόμος, οὗτινος κορυφὴ εἶναι ὁ τῆς ἁρμονίας καὶ ἰσορροπίας, ὡς καὶ μία *Ἀλήθεια. Εἶναι δὲ οὗτος συγχρόνως Κοσμικὸς, Φυσικὸς καὶ *Ἠθικὸς Νόμος.

Διὰ τῆς γνώσεως δὲ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Κοσμικοῦ Νόμου καὶ διὰ τῆς συμμορφώσεως πρὸς τὸν Νόμον τοῦτον καὶ τὸν συντονισμόν τοῦ τρόπου ζωῆς πρὸς αὐτόν, εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι τις εὐτυχῆς καὶ νὰ ζῆ βίον ἐπιγεῖον ἀξιόλογον καὶ εὐδαίμονα.

*Ἡ οὐσία τοῦ Πυθαγορείου τρόπου ζωῆς εἶναι ὁ Νόμος τῆς ἀμοιβῆς, ὅστις δὲν εἶναι ἡ μία ὄψις τοῦ ἀνεγνωρισμένου Κοσμικοῦ Νόμου τῆς ἁρμονίας καὶ τῆς ἰσορροπίας.

*Ἡ λειτουργία τοῦ Νόμου τούτου εἰς ὅλην τὴν φύσιν εἶναι ζήτημα ἐπισημονικῆς ἐπιβεβαιώσεως, διότι πάντα τὰ πράγματα ἄγονται ἀδυσωπῆτως εἰς τὴν ἰσορροπίαν, τὸ ὀρθὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν καὶ ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ συντονίσῃ τὸν βίον του ἐπὶ τῆς γνώσεως ταύτης.

Εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πυθαγόρου, ἡ σπουδαιότης τοῦ αὐτόμου ἀνα-

1. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Πυθαγόρας ὁ Διδάσκαλος τῶν αἰώνων, *Αθήναι 1963, σ. 144, 255, 340, ἐνθα καὶ ἀθθεντικὴ φωτογραφία τοιχογραφίας τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας, εἰς ἣν εἰκονίζεται ὁ Πυθαγόρας μεταξὺ ἁγίων.

γνωρίζεται καὶ τονίζεται· ἕκαστος ἀποτελεῖ μίαν μονάδα εἰς ἓν σύνολον, εἶναι μέρος μιᾶς ἐνότητος· ὡς ἐκ τούτου, ἕκαστος εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὸν ἄλλον. Πᾶν εἶναι αἰτία ἐνὸς ἀποτελέσματος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς πορείας καὶ τοῦ προορισμοῦ τοῦ συνόλου Σύμπαντος.

Ἡ Πυθαγόρειος φιλοσοφία διδάσκει, ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ. Ἀποβαίνουνσι δὲ τοιαῦτα, διὰ τῆς ἀνυψώσεως ἑαυτῶν πρὸς τὸ Θεῖον Ἐγώ. Ὡς τέκνα δὲ τοῦ Θεοῦ, ἕκαστον ὀφείλει νὰ σέβεται ἑαυτὸ καὶ οὐδέποτε νὰ καταφρονῇ ἑαυτό.

Ἡ ζωὴ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐγένετο, ἵνα ζῆ τις εὐτυχῆς καὶ ἄνευ φόβου ἢ τρόμου. Ἡ ζωὴ ὁμῶς δέον νὰ εἶναι ζωὴ μέτρου καὶ ἐκτιμήσεως τῆς ἀγαθότητος, τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ κάλλους. Ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ ἀληθὴς φιλοσοφία, καταδεικνύει ὁ Πυθαγόρας, εἶναι κατ' οὐσίαν *θρησκεία*.

Ὑπὸ πάντων δὲ ὁ Πυθαγόρας ἐθεωρεῖτο ὡς *θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς* καὶ ἰδρυτῆς θρησκείας καὶ δὴ καὶ θρησκείας ἐπιστημονικῆς. Οὐδεμία δὲ φιλοσοφία τοῦ Δυτικοῦ κόσμου ἐμπνέεται ὑπὸ τόσης θρησκευτικῆς ζέσεως, ὡς ὁ Πυθαγορισμός, διότι οὐδὲν ἐκ τῶν διδαγμάτων του στερεῖται τῆς λέξεως Θεός ἢ κατὰ τινα τρόπον δὲν σχετίζεται πρὸς τὸ ὄντως Ὄν.

Εἶναι δὲ τὸ Πυθαγόρειον φιλοσοφικὸν σύστημα μοναδικὸν μεταξὺ τῶν θρησκειῶν, καθ' ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσῃ ἐπιστημονικὴν θρησκείαν, βασιζομένην ἐπὶ ἐπιστημονικῶν γνώσεων, ὡς καὶ ἐπὶ καθαρᾶς φιλοσοφικῆς θεωρήσεως. Καί, ἵνα μεταχειρισθῶμεν φράσιν νεωτέρου Πυθαγορείου, ὁ Πυθαγόρας θεωρεῖ τὴν *θρησκείαν*, τὴν *ἐπιστήμην* καὶ τὴν *φιλοσοφίαν* ὡς *μίαν*, ὧν ἠνωμένων ὁ σκοπὸς ἦτο, νὰ καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον *εἰκόνα τοῦ Θεοῦ*.

Τὸ ἀντικείμενον τοῦ Πυθαγορείου τρόπου ζωῆς εἶναι τριπλοῦν: ὁ ἄφθονος θνητὸς βίος καὶ ἡ ἀπόλαυσις παντὸς ἀγαθοῦ, ἢ μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνία κατὰ τὸν θνητὸν βίον καὶ ἡ ἀνύψωσις τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου εἰς πνεῦμα, ὥστε νὰ γίνῃ πεφωτισμένη ψυχὴ, ταυτιζομένη μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Εἰς ταῦτα περιλαμβάνεται καὶ ἡ μετατροπὴ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου εἰς ἐνάρετον, δι' ἧς οὗτος καθίσταται ὁμοῖος πρὸς τὸν Θεὸν ἢ ἐξομοιοῦται πρὸς Αὐτόν.

Τὸ ἐπίτευγμα τοῦτο ἀπαιτεῖ πρὸ παντὸς *ἀσκήσεις*, αἵτινες ὀνομάζονται *«μαθηματικαὶ»* ἢ *«ἐπιστημονικαὶ»*.

Αἱ βασικαὶ δὲ κατευθύνσεις πρὸς ἐπίτευξιν πάντων τούτων ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου παρέχονται κατὰ τρόπον ἀποφθεγματικὸν εἰς τὸ βραχὺ μὲν ἀλλὰ κλασσικὸν καὶ μεγαλόπνοον σύγγραμμα τῶν Πυθαγορείων *«Ἐπη τὰ Χρυσᾶ»*, τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο τῆς ἀρχαιότητος, ὁ ἀσφαλὴς ὀδηγὸς εὐτυχοῦς τρόπου ζωῆς, ἀσυγκρίτου μεγαλείου, ἀγνότητος καὶ ἀπλότητος. Διὰ τῆς ἀκολουθίας δὲ τῶν σωτηρίων παραγγελμάτων τῶν Πυθαγορείων τούτων Χρυσῶν Ἐπῶν, ἐπιτελεῖται ἄνοδος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν κλίμακα τῶν ἀρετῶν, ὡς

αὐταὶ συστηματικῶς καὶ κατὰ προοδευτικὴν σειρὰν τοποθετοῦνται ἐκεῖ, ἀπὸ τῶν κατωτέρων εἰς τὰς ἄνωτέρας, ἤτοι ἀπὸ τῶν Πολιτικῶν καὶ Καθαρικῶν, εἰς τὰς Θεωρητικὰς καὶ Παραδειγματικὰς, διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς τὰς Θεουργικὰς ἢ Ἱερατικὰς, ὅποτε πλέον οὗτος, εὐρισκόμενος εἰς τὴν βαθμίδα ταύτην καὶ ἐγκαταλείπων τὸν πρόσκαιρον τοῦτον κόσμον, γίνεται « ἀθάνατος, θεὸς ἄμβροτος, οὐκέτι θνητός »¹.

Μέθοδος σπουδῆς τῆς φιλοσοφίας κατὰ Πυθαγόραν.

Τὴν φιλοσοφίαν ὁ Πυθαγόρας διέκρινεν εἰς *θεωρητικὴν* καὶ *πρακτικὴν*. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἀποβλέπει εἰς τὴν σαφῆ καὶ ἀπλὴν θεώρησιν τῆς ἀληθείας, ἡ δὲ δευτέρα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν καὶ ἀσκήσιν τῆς ἀρετῆς.

Ἡ φιλοσοφία βεβαίως εἶναι μία καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ διαιρεθῇ, διότι εἶναι ἀδύνατον διὰ τινὰ ἄνθρωπον νὰ ἀκολουθῇ συνεχῶς τὴν μελέτην τῆς φιλοσοφίας ἐπιτυχῶς καὶ νὰ μὴ τὴν ἐφαρμοῖζῃ ταυτοχρόνως. Εἶναι ἀδύνατον δέ, κατὰ τὸν Πυθαγόραν, νὰ πιστεύῃ τις ἀληθὲς ἔν ᾧ πράγμα καὶ νὰ πράττῃ ἀντιθέτως. Ἄλλως ἡ θεωρία μόνη δὲν εἶναι ἐπαρκὴς πρὸς γνῶσιν τῆς φιλοσοφίας.

Ὡς ἐκ τούτου, ἵνα κατέχῃ τις τὴν Πυθαγόρειον φιλοσοφίαν καὶ νὰ ἔχῃ αὐτὴν ὡς « τρόπον ζωῆς », θὰ πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν σπουδὴν αὐτῆς, ἔχων ὑπ' ὄψιν τρεῖς σκοπούς :

1. Νὰ ἀσκῇ γενικῶς τὴν φιλανθρωπίαν, διαπνεόμενος ὑπ' αὐτῆς.
2. Νὰ ἀσκῇ ἐντιμον ἔρευναν (διὰ χρησιμοποιοῦσας δηλ. ἐντίμων μέσων).
3. Νὰ ἀσκῇ τὴν ἀρετὴν (ζῶν ἐναρέτως).

Πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν τούτων ὀφείλει τις νὰ κάμῃ ἐν πλήρει ἔργον πνευματικοῦ καὶ φυσικοῦ ἐσωτερικοῦ καθαρμοῦ, διὰ νὰ θέσῃ ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀπαιτουμένην κατάστασιν τῆς ὀρθῆς, ἀνεπηρεάστου διανοήσεως καὶ νὰ κρατῇ ἑαυτὸν εἰς κατάστασιν προσαρμογῆς.

Τοῦτο σημαίνει, ὅτι ὁ ἐρευνητὴς ὀφείλει νὰ ἀποφασίσῃ, ὅπως ζητῇ καὶ κατανοῇ τὴν ἀλήθειαν ὅλων τῶν πραγμάτων, ἀδιαφόρως προτέρων γνώμων καὶ γνώσεων καὶ ἀκόμη νὰ συντάσσεται μὲ τὴν ἀλήθειαν, ἀδιαφόρως τῶν συνεπειῶν ἢ προσωπικῶν προτιμήσεων. Ἐν ἄλλοις λόγοις, ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ χωρῇ εὐσυνειδήτως καὶ ἐλευθέρως.

Ἐκεῖνος δ' ὅστις εἶναι ἱκανός, νὰ ἀναλύῃ ὅλα τὰ εἶδη καὶ νὰ ἀνιχνεύῃ καὶ συνάπτῃ αὐτὰ εἰς ομάδας καὶ δι' ἀντιστρόφου λειτουργίας νὰ ἀνάγῃ εἰς μίαν μόνον ἀρχήν, οὗτος εἶναι ὁ σοφώτατος καὶ πλησιέστατος πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Οὗτος φαίνεται ὅτι εὔρε τοῦ ὑπέριστατον παρατηρητήριον, ἀπὸ τῆς

1. Πυθαγορείων Ἐπη τὰ Χρυσᾶ, στίχ. 70 - 71. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Πυθαγόρας ὁ Διδάσκαλος τῶν Αἰώνων, ἐνθ' ἄν., σ. 260 κ.εξ.

κορυφῆς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ παρατηρῆ τὸν Θεὸν καὶ ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ἀνήκοντα εἰς τὴν θεότητα.

Ἡ γνῶσις αὕτη δὲν ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν αἰσθήσεων ἢ τοῦ φυσικοῦ πνεύματος, διότι αἱ γενικότητες εἶναι πέραν τῆς διανοήσεως, ἀλλ' εἶναι κατορθωτὴ μόνον διὰ τοῦ Νοῦ, κατόπιν ἀσκήσεων καὶ σαφοῦς θεωρήσεως. Διὰ τῆς γνώσεως δὲ τῶν γενικοτήτων ὁ ἄνθρωπος καθίσταται ἱκανὸς νὰ ἀντιληφθῆ τὴν θέσιν του, νὰ γνωρίσῃ ἑαυτόν, νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἀκολουθήσῃ Αὐτόν.

Κατὰ ταῦτα, ἡ φιλοσοφία πρέπει νὰ γίνῃ κατανοητὴ ὡς ὁλότης. Τὸ ἀντικείμενόν της δέ, πρὸς ὃ σχετίζεται, εἶναι ἀόρατος ἰστός, μία ἀνευ ἀρχῆς σφαῖρα, ἣτις πρέπει νὰ θεωρηθῆ καὶ ἐκτιμηθῆ, ὡς ἓν ἀκέραιον ζῶν σύνολον καὶ οὐχὶ μερικῶς, ἐκ τῶν μερῶν καὶ μερικοτήτων του.

Ὁ Πυθαγόρας δὲ τονίζει : Ἡ φύσις τῆς ἀρχῆς τῶν πραγμάτων δὲν δύναται νὰ ἀποκτηθῆ δι' ἐπιθεωρήσεως μόνον μέρους αὐτῶν. Ἴνα κατανοήσωμεν τὰ μέρη, πρέπει νὰ κατανοήσωμεν τὸ σύνολον. Ἐκεῖνος δ' ὅστις γνωρίζει τὰς γενικότητας, τὸ σύνολον, οὗτος ἔχει ἐπίσης σαφῆ ἀντίληψιν καὶ τῶν ἐπὶ μέρους. Μέγας δὲ κίνδυνος ὑφίσταται πλήρους παρεξηγήσεως τῶν πραγμάτων, ὅταν ἀπ' ἀρχῆς γίνῃ λάθος, διότι ὅταν ἡ ἀληθὴς ἀρχὴ παραμένῃ ἀγνωστος, οὐδὲν συμπέρασμα συνεπὲς δύναται νὰ εὑρεθῆ.

Δυστυχῶς, θνητοὶ ἄνθρωποι ἡμεῖς, περιορισμένοι, ὡς εἴμεθα, ὑπὸ τῆς σαρκὸς καὶ μὲ ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς οὕτω διατεταγμένους, ὥστε νὰ εἶναι ἀδύνατον ἀμέσως νὰ ἐποπτεύσωμεν τὴν μεγαλειώδη γενικότητα μὲ ἓν μόνον ἐκκαθαριστικὸν βλέμμα ἢ νὰ τὴν κατανοήσωμεν μὲ μίαν μόνην σκέψιν, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι, ἂν θέλωμεν νὰ κατανοήσωμεν τὰ πράγματα ὀρθῶς, νὰ ἐπιληφθῶμεν τοῦ ἀντικειμενικοῦ μας σκοποῦ λεπτομερῶς καὶ ἐλικοειδῶς, βῆμα πρὸς βῆμα καὶ τμῆμα πρὸς τμῆμα, ἔχοντες ὅμως πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὴν ὁλότητα, τὸ ἓν καὶ τὰ πολλὰ καὶ τὰ πολλὰ ἓν ἐνί.

Ἐπὶ παραδείγματι, ἂν θέλωμεν νὰ σπουδάσωμεν τὸν ζῶντα ἄνθρωπον, ὅστις δοῦν ἐνεργητικῶς καὶ μετὰ νοημοσύνης, ἂν ἀνατομικῶς διαμελήσωμεν αὐτόν καὶ ἐξετάσωμεν τὰ διαμελισθέντα μέλη του, δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν σαφῆ ἀντίληψιν τοῦ ἀνθρώπου, ὡς ζῶντος συνόλου, ὅσονδήποτε καὶ ἂν μελετήσωμεν τὰ μέλη ταῦτα καὶ τὰ συνοψίσωμεν κατόπιν. Κάτι τὸ νέον εὑρίσκειται εἰς τὸν σύνολον ἄνθρωπον, ὅπερ ἀπολύτως θὰ μᾶς διαφύγῃ καὶ τὸ κάτι τοῦτο εἶναι ὃ,τι ἀξίζει.

Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τὰς γενικότητας καὶ τὰς πρώτας ἀρχάς. Αὗται κατέχουσι ζωὴν καὶ νόημα, ὅπερ παντελῶς ἐλλεῖπει ἐκ τῆς ἐποπτείας τῶν μερῶν κεχωρισμένως. Τὰ μέρη τοῦ ἀνθρώπου ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀνατομικὴν ἐπιστήμην, ἐνῶ ὁ ἄνθρωπος, ὡς λειτουργοῦν σύνολον, ἀνήκει εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει καὶ μὲ τὸν κόσμον.

Ὅταν λοιπὸν συμβαίη ἐξέτασις τοῦ μέρους μόνον, τοῦτο δὲν δύναται

νὰ δώσῃ σαφῆ γνῶσιν τοῦ συνόλου, ἐνῶ ἐξέτασις τοῦ συνόλου δίδει κατανόησιν καὶ τοῦ μέρους.

Διὰ τοῦτο ἐν τῇ σπουδῇ τῆς φιλοσοφίας, ὡς καὶ τῆς ψυχολογίας, καίτοι πολλάκις ἀναγκαζόμεθα νὰ χωρῶμεν βῆμα πρὸς βῆμα καὶ τμήμα πρὸς τμήμα, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρέπει νὰ παρεκκλίνωμεν ἀπὸ τῆς ἐξετάσεως τοῦ μέρους καί, λαμβάνοντες ἐν ὄψει τὰς διαδοχικὰς βαθμίδας τῆς προόδου ἐν τῷ συνόλῳ, θὰ προσπαθῶμεν νὰ φανταζώμεθα προκαταβολικῶς τὸ σύνολον. Ἐν τῷ μεταξὺ δέ, θεωροῦντες τὴν γνῶσιν τοῦ μέρους ὡς σχετικὴν ἀπλῶς, πάντοτε πρέπει τοῦτο νὰ ἀναθεωρῶμεν καὶ συντονίζωμεν πρὸς τὸ σύνολον.

Ἡ ἀλήθεια αὕτη μᾶς ἄγει εἰς τὴν αἰώνιαν ἐνότητα, σύνδεσιν τῶν πραγμάτων, ἧτις εἶναι τὸ βασικὸν θεμέλιον τοῦ ὅλου Πυθαγορείου φιλοσοφικοῦ καὶ κοσμολογικοῦ συστήματος.

Ἡ κλεῖς δηλ. τοῦ Πυθαγορείου συστήματος εἶναι ὁ γενικὸς τύπος τῆς ἐνότητος ἐν τῇ πολλαπλότητι, τοῦ ἐνὸς ἐκτυλίσσοντος τὰ πολλὰ καὶ διαπερῶντος τὰ πολλὰ.

Ταῦτα δὲ πάντα ἐπέτυχεν ὁ Μέγας Σοφὸς τῆς Σάμου, διότι ὁ Πυθαγόρας ἦτο πανεπιστήμων καὶ δὴ καὶ φιλόσοφος, πειραματικὸς, φυσικὸς, μαθηματικὸς, ἀστρονόμος, μουσικὸς, ἰατρὸς, σοφὸς θεωρητικὸς τῶν ἀριθμῶν, τὸ δὲ φιλοσοφικόν του σύστημα εἶναι μυσταγωγικὸν σύστημα, κύριος χαρακτηρισμὸς τοῦ ὁποίου ἦτο ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τῆς ἀμυσταγωγίτου κοινωνίας καὶ ἡ ἴδρυσις νέας, ζώσης συμφώνως πρὸς τὰς ὑποδείξεις τοῦ ἴδρυτοῦ αὐτῆς.

Καὶ τοιαύτην συνέστησεν ὁ Πυθαγόρας κοινωνίαν, ἐπινοήσας ἴδιον παιδευτικὸν σύστημα, πλήρες σύστημα ἀγωγῆς, ἐπαρκὲς πρὸς ἀπόκτησιν δι' αὐτῆς πτερύγων ἀρετῆς, διὰ τῶν ὁποίων νὰ αἴρωνται οἱ ἄνθρωποι εἰς τὰ ὕψη, εἰς τὴν θέαν τῶν ἄνω, πρὸς τὴν ἁρμονίαν, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὸ κάλλος τοῦ Σύμπαντος, ἐν ἄλλοις λόγοις πρὸς τὴν θεότητα καὶ πρὸς αὐτὴν νὰ ὁμοιάσουν.

Τὸ σύστημα τοῦτο, συμπληρωθὲν καὶ προσαρμοσθὲν ὑφ' ἡμῶν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ ἀνάγκας τῆς σημερινῆς κοινωνίας, ἐφηρμόσθη καὶ ἀπέδωκεν ἀρίστους καρπούς, κατὰ τὰς ὁμολογίας τῶν ἐφαρμοσάντων αὐτό, εἰς χιλιάδας σχολείων, εἰς φυλακὰς, εἰς ἐργοστάσια κ.ἄ., οὐχὶ μόνον ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Χώρα, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ, ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης Νοτίου Κορέας μέχρι τῆς Ἰσπανίας κ.ἄ.¹

Ἐπὶ πλέον ὁ Πυθαγόρας ἀνέπτυξε καὶ ἴδιον τρόπον διαβιώσεως καὶ διαίτης, δι' οὗ ἐμορφοῦτο ἡ βούλησις καὶ ὁ χαρακτήρ, οὐχὶ διὰ διδασκαλίας

1. Βλ. Γ. Σακελλάριου, Πυθαγόρας ὁ Διδάσκαλος τῶν αἰώνων, ἐνθ' ἄν., σ. 273 - 305.

μόνον περὶ ἀρετῶν, οὐχὶ διὰ κηρυγμάτων περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ δι' ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν, μάλιστα δὲ τῆς ἐγκρατείας καὶ τῆς σιγῆς, τὰς ὁποίας οἱ Πυθαγόρειοι καὶ οἱ Ἑσσαῖοι ἐθεώρουν ὡς θεμέλιον τῆς ψυχῆς, ἐφ' οὗ ἐβασίζοντο πᾶσαι αἱ ἄλλαι ἀρεταί¹.

Ἄλλ' ἰδιαιτέρως ἡ ἀξία τοῦ Πυθαγόρου ἔγκειται πρῶτον εἰς τὸ ὅτι οὗτος κατέδειξε τὴν ὑπαρξιν ἑνὸς μόνου Θεοῦ ἐν τῷ φιλοσοφικῷ αὐτοῦ συστήματι, γενόμενος παγκόσμιος θρησκευτικὸς ἡγέτης. Διὸ ὁ Πυθαγόρας, ἡ ἐξοχωτέρα μορφή τῆς ἐποχῆς του, διὰ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ καὶ πέραν αὐτῆς ἀντλήσεως τῆς μεγάλης ἀρχαίας σοφίας, θρησκευτικὸς καὶ συγχρόνως φιλοσοφικὸς γενόμενος χαρακτήρ, δὲν ἠδύνατο νὰ νοήσῃ τὴν θρησκείαν ἄλλως ἢ ὡς θεραπείουσαν τὴν πρὸς τὸ « εἰδέναι », πρὸς τὴν γνῶσιν δηλ. φυσικὴν τοῦ ἀνθρώπου ὁρμήν, δι' ἧς θεραπείας ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐξυγιαίνεται καὶ δι' αὐτῆς ἐπέρχεται καὶ τῆς κοινωνίας ἡ θεραπεία καὶ ἐξυγιάνσις.

Διορατικώτατος δὲ ὢν ὁ Πυθαγόρας κατείδεν ὅτι, ὅταν αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις ἐκφύωνται ἀπὸ τῆς ζωογόνου ρίζης τῆς γνώσεως, οἱ ἠθικοὶ αὐτῶν καρποὶ παράγονται ἄριστοι καὶ ἀσφαλέστατοι. Διὰ τοῦτο δ' ἐκήρυττε : « φυγαδευτέον πάση μηχανῇ καὶ περικοπτέον πυρὶ καὶ σιδήρῳ καὶ μηχαναῖς παντοίαις ἀπὸ μὲν σώματος νόσον, ἀπὸ δὲ ψυχῆς ἀμάθειαν ». Διὰ τοῦτο δὲ ἡ Πυθαγορεία ἠθικὴ φέρει χαρακτηριστικὸν, ὑπερτάτην ἀρχὴν αὐτῆς ἔχουσα τό : « γνῶναι τὸν Θεόν » διὰ τοῦ « γνῶθι σαυτὸν » καὶ διὰ τῆς γνώσεως ταύτης « ἔπεσθαι τῷ Θεῷ καὶ ὁμοιοῦσθαι Αὐτῷ ».

Τὸ γνῶθι δὲ σαυτὸν τοῦτο δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῆς ἔνδον σκαφῆς, διὰ τοῦ αὐτοελέγχου τοῦ καθημερινοῦ καὶ διὰ τῆς γνώσεως ταύτης, δηλ. τῆς γνώσεως τῆς ἐν ἡμῖν θείας μοίρας, ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ δύναται νὰ ἐξασφαλισθῇ καὶ ἐκ ταύτης ἡ ἀκολουθία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ὁμοίωσις πρὸς Αὐτόν.

Συνδέσας δὲ ὁ Πυθαγόρας τὸ Ὀρφικὸν δόγμα τῆς μετεμψυχώσεως μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἀνταποδόσεως καὶ ἀνυψώσεως εἰς τὴν ὑπερτάτην τῶν ὄντων ἀρχὴν, τὸν Θεόν, κατέστησεν αὐτὸ μοχλὸν ἰσχυρότατον πρὸς τὴν ἠθικὴν τοῦ ἀνθρώπου τελείωσιν.

Τοιοιουτρόπως ὁ Πυθαγόρας, θρησκευτικώτατος ὢν, δὲν περιορίσθη, ὡς οἱ πρὸ αὐτοῦ ἢ οἱ σύγχρονοί του θεολόγοι ἢ καὶ οἱ σημερινοί, εἰς τύπους καὶ μυστηριώδεις διδασκαλίας, ὧν τὸ περιεχόμενον οὐδεμίαν ἤσκει οὔτε ἀσχεῖ σήμερον ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν μεταβαλλομένην γοργῶ τῷ ρυθμῷ κοινωνίαν, ἀλλ' ἔθηκε βαθύτατα τὰ θεμέλια τῆς κοινωνικῆς ἀνσμορφώσεως, ἐφύτευσεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἐλπίδας μελλούσης ζωῆς, ἐξαρτήσας αὐτὰς ἐκ τοῦ παρόντος ἐπιγείου βίου, συνέδεσε τὸ παρελθὸν καὶ τὸ παρὸν

1. Βλ. Γ. Σακελλαρίου, ἐνθ' ἄνωτ. καὶ Τοῦ αὐτοῦ, Τὸ Πυθαγόρειον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα καὶ ἡ αἰωνία αὐτοῦ ἀξία, Ἀθῆναι 1955.

τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς μετὰ τοῦ μέλλοντος καὶ οὕτως ἐξωοποίησε τὸ μέλλον διὰ τοῦ παρόντος, διερρῦθμισε δὲ καὶ ἐκόσμησε τὸ παρὸν διὰ τοῦ μέλλοντος.

Ἡ σπουδαιότης τοῦ Πυθαγόρου, ὡς τοιούτου παγκοσμίου θρησκευτικοῦ ἡγέτου, φαίνεται ὅτι ἐγένετο γενικῶς ἀποδεκτὴ τοῦλάχιστον κατὰ τὰς ἡμέρας μας, διότι ὁσημέραι σαφὲς καθίσταται, ὅτι ὅλαι αἱ εὐρωπαϊκαὶ θρησκείαι καὶ ἄλλαι, ἐφ' ὅσον δὲν προῆλθον ἐκ Παλαιστίνης, δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς αὐτόν.

Δεύτερον ἡ ἀξία τοῦ Πυθαγόρου ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι καὶ σήμερον ἡ ἐπιστημονικὴ μέθοδος καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ φιλοσοφία ὁλόκληρος στρέφεται κατὰ 2500 ἔτη πρὸς τὰ ὀπίσω, τ.ἔ. εἰς τὸν Πυθαγόραν, τοῦ ὁποίου τὸ κήρυγμα «ἀριθμὸς τὸ πᾶν» ἀναγνωρίζεται καὶ ὁ Πυθαγόρας οὐ μόνον διδάσκαλος τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων μέχρι σήμερον φιλοσόφων ἀνακηρύσσεται.

Μετὰ βεβαιότητος δὲ δύνανται νὰ λεχθῆ, ὅτι τὸ θρησκευτικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πυθαγόρου ὑπερεῖχε καὶ βαθύτατα ἐπηρέασε τοὺς συγχρόνους του. Οὐδεὶς δὲ δύνανται νὰ ἀρνηθῆ τὴν δύναμιν καὶ ἐπίδρασιν τοῦ Πυθαγόρου ἐπὶ τὴν μεταγενεστέραν θεολογικὴν καὶ φιλοσοφικὴν σκέψιν. Τόμοι ὁλόκληροι θὰ ἠδύναντο νὰ γραφῶσι, περὶ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Πυθαγόρου ἐπὶ τὸν Ἰουδαϊσμόν καὶ ἄλλας θρησκείας, διὰ τοῦ Πυθαγορισμοῦ, οὔτινος διάδοχοι ὑπῆρξαν ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ὁ Τεκτονισμὸς. Δὲν θὰ ἦτο δὲ δύσκολον νὰ διακρίνη τις τὴν Πυθαγορείον σκέψιν διὰ μέσου τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν Ἀποστολικῶν Ἐπιστολῶν, ἰδιαιτέρως δὲ τοῦ τετάρτου Εὐαγγελιστοῦ, τοῦ Ἰωάννου.

Εἶναι δὲ ἀρκετὸν νὰ εἴπη τις μόνον ὅτι ὁ Πυθαγόρας εἶναι ὁ ἰδρυτὴς παγκοσμίου θρησκείας, ἡ ἐπίδρασις τῆς ὁποίας οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ ὑπάρχη καὶ τὸ σύστημά του, φιλοσοφικὸν ἢ θρησκευτικόν, εἶναι τέλειον σύστημα ἢ τρόπος ζωῆς.

Ὅξυ ἄλλωστε κριτήριον ἀληθοῦς φιλοσοφίας εἶναι, ἂν αὕτη παρέχη *πρακτικὸν τρόπον ζωῆς*, προκειμένου περὶ αἰωνίου ἀξίας πραγμάτων, ἢ ἂν ἡγῆται τοῦ πολιτισμοῦ ἢ δημιουργῆ πολιτισμόν.

Καὶ ὁ Πυθαγορισμὸς ἀμφότερα ἐπιτυγχάνει καὶ πρακτικὸν τρόπον ζωῆς παρέχει καὶ πολιτισμὸν δημιουργεῖ.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ